

ВИДАНЄ „ПРОСЬВІТИ У. Н. СОЮЗА”.

Ч. 3-4. Рік II.

Vol. II. No. 3-4.

За Март-Цвітень

1915

March-April

Про Шевченкові твори.

Оферма

**оповіданє з життя військового
і инші.**

Цїна 20 цнт.

---

146 Potoroکا Semen
1583 Field Ave

Entered as second-class matter February 6, 1914, at the post office
at Jersey City, New Jersey, under the Act of August 24 1912,

ВИДАВНИЦТВО „ПРОСВІТИ” У. Н. СОЮЗА.

Ч. 3-4. Рік II.

Vol. II. No. 3-4.

За Март-Цвітень 1915

March-April

З М І С Т:

	Сторона
Про Шевченкові твори - - -	3
Перебендя - - - - -	27
Смерть чумака - - - - -	31
Оферма - - - - -	32

ЦІНА 20 ЦЕНТІВ.

**Ukrainian Michigan
League Inc.
MICHIGAN AVE.**

З друкарні „Свободи” — 83 Grand St., Jersey City, N. J.

1915

ENLIGHTENMENT

Published monthly by
**THE BOARD OF EDUCATION OF
THE UKRAINIAN NATIONAL ASSO-
CIATION OF AMERICA**

at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Terms of Subscription:

U. S. A. .... **75 c.** a year
To other countries **\$1.00** a year
Single copy..... **10 c.**

Ukrainian Michigan
League Inc.
MICHIGAN AVE.

Денис Лукіянович.

ПРО ШЕВЧЕНКОВІ ТВОРИ.

---

1. Кобзар; Шевченко правдивий народний поет.

Небогато лишило ся Шевченкових творів. К о б з а р, у якому всі вони надруковані, книжка невелика. Колиж ті твори розглянути, то їх форма невибаглива. Найбільше попадає ся віршів, що звуть ся думками, бо се був улюблений Шевченків твір. Є кілька поем (оповідань), а то з буденного, сучасного життя (побутові), історичні і фантастичні (здумані). Найде ся кілька посланій і листів — от і всі роди поезії в К о б з а р і. А склад тих віршів не дуже різнородний, найчастійше подібний до народної пісні.

Отже цілком інакше виглядає К о б з а р ніж твори Міцкевича, Словацького і Красіцького, Пушкіна або Шілера і Гетого. А проте автор К о б з а р я Тарас Шевченко належить до найбільших світових поетів і його імя стоїть поруч тамтих світових. Бо не ходять о се, тільки хтось написав, але що. Аби якийсь твір був гарний і вартний, він не мусить бути штучно писаний. Щірі слова зпід серця, зложені простим, ченурним ладом зворушують читача і дають йому вдоволенє що не більше,

ніж хитро обдумана штука. Хто не читав Василя Стефаника? Правда, що там не багато слів, а оповідання короткі і щиро зложені. Але читаєш їх 10 раз і одинадцятий ще прочитаєш тай не нарікаєш. А К о б з а р я читай і 100 раз, а то все свіже, як погожа вода в спеку.

Твори тамтих великих світових поетів читають учені і образовані люди і любують ся ними, величають їх. Необразована людина не розбере всього, що в тих книгах писане. Але К о б з а р я? Читають освічені люди і не можуть надивувати ся. Читайте з нього простому, неписьменному селянинові про се, що творило ся на Україні з кріпаками, а він буде зітхати. Дівчатам читайте „Катерину“, а вони слізми вмивати ся будуть. Мами заплачуть, як прочитаєте їм „Наймичку“. І так кожний: спрота без роду, чумақ і бурлака, безжурний козак і закохана пара, убога вдовиця, бідний кріпак і наймит, усі знайдуть у К о б з а р і якісь слова ніби свої. Так, як би хтось підслухав їх мову та пісню і скаргу, або як би хтось відгадав те, що думало ся в темну ніч, що діяло ся в серцю в гірку годину. І відгадав і ялось так сказав, що аж лекше стане, як почувеш ті слова.

Таке то робив Шевченко, такі чуда творив. Не підслухав він, а то Бог йому так дав. Оден, на що не гляне, зробить таку саму річ руками, другий, що тільки зачує, зараз тобі заспіває, чи на скрипочці ушкварить. А поетам таке дано, що вони знають, що ворухить ся в людськїм серцю і що думає ся в голові. І знають і такими чудними словами сказати вміють. Краще скажуть, ніж ти

сам. А глядуть на небо, на ліс і на поля взриті копами, то наче картина змальована, хоч і словами, не красками.

Правда, не кожний се добре зробить, тільки сиравжній поет. Таким правдивим і то великим поетом був Тарас. Він виїшов знід хлонської стріхи, селянське житє і горе не тільки знав, але й зазнав його сам. Хоч і виїшов в люди, добув слави, не відцурав ся свого роду і не відстав від мужицького житя. Нїодин з українських поетів окрім Шевченка не вважав так щиро селянина правдивим своїм рідним братом, не радїв так його весілем, не журив ся смутком. Нїодин з українських поетів так з самого серця не виспївав мужицької бідї, не виїмнув усю кривду закріпощених, безрадних селян, не стояв так за правду для селянина, як Шевченко. В нашій українській літературі є багато поетів, котрі за Шевченковим прикладом відносять ся щиро й прихильно до мужика, мужицьке житє в нашій літературі описане докладно і поставлена в нїї ясно справа, що мужикови наживуть ся права, як чоловікови і як горожанїнови. Зате нашу літературу називають демократичною. А всеж таки видно, що ті українські письменники вважають себе за одну особу, мужика за другу і відносять ся до нього критично, то-б-то показують його хиби побіч добрих прикмет. Шевченко не чує ріжнїці межї собою і мужиком. Кожда мужицька кривда болить його самого. Виступаючи проти неї, він обороняє і себе самого. І тому вважають Шевченка мужицьким поетом і так його називають.

Шевченко відчув не тільки горе, і кривду людини, а й те нещастє, яке впало на цілий нарід. Тим нещастєм була страта самостійної держави. Отже Шевченко тужить за нашою минувшиною, оспівує її славу, учить нас любити її і звязати з нею нашу думку, нашу працю, наші стремління. Він вуждає тої хвилі, коли буде вільна Україна, а на ній братерська слава „без хіона без пана”. Такий ідеал він показав нам. Він чув, мислив і співав за мільони, він правдивий, великий поет цілого українського народа.

2. Характеристика Шевченкової творчости.

Нерозумно є шукати у поетів політичної програми для якоїсь партії. Політична програма а поезія не одно. Головною прикметою поета є чутє, а не холодна розвага і обчисленє, кілько можна в даних обставинах досягнути. Такої рахоби мають тримати ся політики, кушці і господарі.

Не сама тільки любов до людини другого пола, не сама тільки туга, не сам захват для явищ природи, не сама радість або смуток з особистого життя поета — є чутя гідні поезії. Які саме чутя ворунають поета і котрі він оспівує, се залежить від глибини його душі і від здатности одушевляти ся тим, чн другим чутєм. Любов вітчизни, минуле рідного краю, високі кличі, до яких людство стремить — се також гідний предмет поезії. Коли поет одушевляв ся вселюдськими кличами, то видно, що він бажав бачити свій нарід між поступовими борцями. Але годі з поетичного одушевлення снувати, що чийсь поезії є згідні з політичними програмами.

Таке власне роблено з Шевченком. Ставило ся питанє, чи він був соціаліст, чи ні; одні робили його безбожником, другі обороняли його; ще інші закидали йому ворожнечу то до Поляків, то до Москалів, то до одних і других. Таке розбиранє і розумінє Шевченкових творів можна вияснити ось чим. У Шевченка велика сила чутя і ріжнородні теми в поезії. Він перший з тогочасних українських поетів мав свої політичні погляди і не бояв ся дати їм вислів у своїх поезіях. Надто Шевченко відіграв таку визначну роль в нашім національнім відродженю, його імя має таку вагу в українськім народі, що й не диво, як підчас формованя певних партійних поглядів оден чи другий гурток шукав в авторитеті Шевченка якоїсь певаги для себе.

Розглядаючи важкіїші провідні думки в Шевченкових творах, тимити треба ось що.

Шевченко був дуже доброго серця, вельми чоловіколюбний. Почутє правди, справедливости було у нього дуже сильне. Чоловік він був живий, жвавий і завальчивий, а най бн тільки побачив якусь несправду, неслухність, кривду — він не міг змовчати, але сміливо дорікав тому, хто зле діяв, все обороняв покривженого. Він сам зазнав на свому віку багато кривд і понижєня і тим він стояв за правду, а його вразливе серце на кожду кривду було таке чуле.

Як людину бажав Шевченко бачити нескривжену, щасливу в родині і в господарстві, так само кождий нарід повинен був, на його думку, мати свої права і не повинно так бути, щоб одна держава верховодила над другою.

В Шевченкову добу краші люди на Україні, такі, що журять ся не тільки своїми особистими справами, але й загальними, бачили два лиха для України.

Одним була втрата державної самостійности. Жива ще була пам'ять заподіяної українському народови кривди. Годі було забути, що підступом і насильством відібрано народови се, що може бути йому найдорожше — волю.

Другою справою, яка піддержувала невдоволення з правління і держави, було кріпацтво. Той порядок, який сплывав мужика до даремної роботи на пана, стрічав ся з критикою й осудом поступових кругів. Проти кріпацтва здіймало ся все, що було чесного і розумного в Росії. Не міг і Шевченко всею силою, своїм огненним словом не загреміти на таке зло. Добра частина його *К о б з а р я* то протест проти того насильства, яке завдано українській державі і проти того кривдного ладу суспільного з панамі і кріпаками.

Забогато злого діялось у Росії за Шевченкових часів, надто багато причин до великого невдоволення з держави і суспільного строю було в ту пору. Наш поет жив у часах абсолютизму, коли горожани не мали свободи робити того, що вважали потрібним для направи лиха. Недиво, що і в тих кругах, в яких обертав ся Шевченко, не було виробленої якоїсь програми, по якій треба було стреміти до обнови, відзискати загарбані і втрачені права. Для того, як читаємо *К о б з а р я*, то більше стрічаємо скарги, протесту, гніву, навіть громів на кривду і на людий злої волі ніж погідних, ясних картин.

Шевченка можна назвати поетом гноблених, кривджених людей і народів.

Шевченко мав близьку знайомість з поступовими людьми. А їх свободолюбні оклики про рівність і братерство, підходили близько до тих думок, до яких Тарас добрався самостійно, своїм вродженим розумом і тому найшли вислів у Шевченковій поезії.

Шевченків засіб чути, його любов і стремління до правди, його вселюдські кличі й ідеали, його оригінальність, як правдивого народного поета, все те робить Тараса світовим, великим поетом. А тим він, як син українського народу, приносить честь і славу Україні.

3. Для зрозуміння історичних творів Шевченка.

За Шевченкових часів, як і за наших, не свої а чужі були господарі на Україні. Шевченко виступав проти них за те, що заналивали волю України. Але як і чому прийшло до того?

Ті племена, з котрих витворився український нарід, розсілися на дуже розлогіх землях, без сильних, природних границь. Спільне походження, спільні ріки, сусідські взаємини, спільна оборона перед ворогом — це все зближало до себе племена, вироблювало одну культуру у них і зливало їх у нарід. Такий процес сполуки, що йшов сам від себе, відбувався надто поволі, тим більше, що від сходу допливали свіжі і то чужі племена таї ще дикі.

Київські князі почали той повільний і природний процес прискіпати обдуманого, з пляном ве-

деною роботою. То заводили то накидали єдність віри, єдність законів, політичного строю і єдність пануючої княжої родини.

Хоч через надто великі простори, брак гра-вниць, слабе заселене та княжа праця інша також повинна, але вже виказувала великі і гарні успіхи, а власне високо розвинену культуру. Та тяжку роботу князів для построю великої держави перебив галлий живлющий панадок: набіг Монголів. Він зруйнував виселди творчої праці. Протягом чотирох літв бачили наші рідансьє з ордами, засївали степи могилами. За той час, коли козацтво з грудий своїх поставило живий мур проти Татар і Турків, західні краї могли зростати в достатки і поступати в культурі. Господар, як не боїть ся злодїїв і диких звірів, то розведе гарке хозяйство. Але, як венеvний свого — то аби збув ся.

З той трівоги, яку на Україні шпирили орди, скористали найбільші сусїди: Литва, Польща, а далї й Москва, що скріплена татарськими захожними витворила осередку царську владу, й заходила ся збирати землі і то коштом українського простору. Литву одолїла Польща дорогою злуки (унїї) без великого проливу крови. Заводила Польща і з Україною такі унїї. Але до тих державних актів прїстала невелика часть українських панів. Більність населеня, головнож козаки, з мечем у руці з більшим, то з меншим успіхом обстоювали своє право на державну самостійність, то на широкую самоуправу (автономію).

Найбільша така баталія розіграла ся mezi Хмельницьким і Володиславом IV., по його смерті

з Яном Казиміром. Хан татарський, який дав хвилеву підмогу козакам, зрадив їх, а Хмельницький, побитий, не мав надії спинити колюпезації*) і запевнити права українській курії на Варшавськiм соймі — тому зробив злуку з московським царем Олексієм Михайловичем 1654. р. в Переяславі. Цар присяг на се, чоґо не хотіла Україні дати Польща: Україною мав правити гетьман, обидві держави мали собі взаїмно помагати.

Так війшла в рахубу Москва, яка скорше чи пізнійше, мусіла стріпути ся з Україною, бо збрала землі під свою руку через те, що не могла розвинути свої сили на тій області, яку мали корепні Москалі. Хвилево розмежували ся обидва сусіди Москва і Польща на Вкраїні — Дніпром (Андрусівський мир 1667 р.). На лівобережній Україні Москва руйнувала Гетьманщину, але не потребувала чинати віри (а тоді віру більш ніж нині вважало ся все одно що народність) і вміла так себе вести, що навіть правобережні провідники рухів народних чисили на їх поміч. Бо на поважний опір проти Польщі, яка по давньому заводила панщину і церковну унію, правобережна Україна не змогла ся вже. Війшли тільки селянські розрухи гайдамацькі 1734, 1750 і 1768 р. Послідний розрух, Коліівщина відгукнув ся і в Галичині, як опришківство (Ол. Довбуш). Москва готовила ся забрати Польщу під себе, бо після Хмельницьки

---

*) Король польський давав українські землі польським і спольщеним католицьким панам, а ті заводили панщину і церковні утиски.

правління в Польщі було безсиле. Тому Москва задалегідь дбала вже про лад на Правобережжю і по-могла Польщі приборкати Коліївщину, а в 4 роки після того змовила ся з Прусом і Австрією тай поділила ся з ними Польщею (1772. р.).

В тім поділі припала Росії правобережна Україна. А що на лівобережній царі не думали додержувати присяги зложеної українському народови, рішили ся тепер покінчити з гетьманщиною. Заборолом автономії України була Січ. Ніби тому, що вона спричинила російсько-турецьку війну, Катерина II. підступом її зруйнувала 1775. р., замінила Україну на провінцію і настановила там урядників.

Від того ще не пропасти. Бувало таке нераз і не одному. Тоді цілий нарід ставав як один до бою і нахабного завойовника викидав геть. Та в тім і річ, що український нарід не міг тут стати до бою, бо хитрий ворог розєднав синів одної матери України. Він підмовив панів, бояр і виспих посів, признав їм хлонську землю, скасував вольности селянські, зніс суди, завів панщину і всею право дав шляхті. Немало панів присунуло на Україну і з Московщини. Ті українські пани, що дістали привілеї від московського царя, називали себе дворянами (те саме, що шляхтич), приймали московську мову, вважали собі за честь, як їх або їхніх дітей прийнято в царську службу, щоб після нового строю правити старою гетьманщиною, як провінцією.

Мало було таких освічених людей на Україні, які би тримали ся народа і не називали хахлами

селян і козацьких потомків повернених у мужиків. Їх московський уряд карав, або мусіли вони приїздити і свої симпатії до давньої України висказувати пішком. А нарід лишив ся сам, понижений чужим ворогом і своїми перевертнями, ограблений. Лишив ся темний, без освічених людей, без землі і в кріпацтві.

4. Провідні думки в Шевченкових творах.

Серед таких невідрадних відносин Шевченко виріс. Коли прийшов до пізнання, його серце не могло не кровавити ся. У того, хто чулим серцем оглядає руїну власного народу, поневоленого в чужім ярмі, мусить накинїти проти ворога і ката вітчизни. Разом з тим будить ся туга за минулим, бо колись преці було ліпше, було краще. Такою тугою навіяні Шевченкові поеми: Іван Підкова, Тарасова ніч, елегія в честь Основяненка, Гамалія, Невольник. Думи мої і багато інших.

В тих творах виведені симпатичні і з артистичного боку прекрасні картини з козацької старовини. Далеко від рідного краю, згадка степів і могил підсувала постови такі наші романтичні образи козацької бувальщини.

Але Шевченко вніє із дому ще й інші спомини про мінувшину, а власне дідові оповідання про Гайдамаків. Вони сильно його вразили, Тарас носив їх під серцем. А то не були вже такі мирні, настроєві картини, що ворунїли тугу — в них плїла кров, вони жахом переймали. В Гайдамаках поет не вдоволяє ся плятонїчними симпатїями до старини, але виводить драму перед наші очи, онисує

різні, пожоги і руїни. Його симпатія очевидно по стороні Гайдамаків, які встали за святу правду. А щоб їх діла виправдати, він показує страшний знущання польських панів і жидів над українськими селянами і релігійний успіх: пани заводили панщину, Єзуїти насилували свободу віри. Отже перші вороги України, вони принесли релігійний і соціальний гнет і „рай заналили”. Перші вони носять вину, що в боротьбі проти успіху втратила Україна найбільший скарб: волю, державну самостійність.

В козацько-польських війнах ослабла Україна і шукала опори у свого сусіда, ослабла і Польща тай втратила сей скарб, який намагала ся відібрати Україні — волю! Шевченко представив се у таких словах: „Польща вшала, тай нас задала”. А до того гетьмана, що гірко помиляючись, визволив Україну знід слаболіної Польщі тай піддав її сильній Москві, вкладає Тарас пенці Україні такі слова:

„Ой Богдане, Богданочку,
Як би була знала,
У колесціб задушила,
Під серцем приснала”.

Бо хоч царі і присягли лишити волю Україні, то прийшов „той Первий, що розпзнав Україну”, а „Вторая доконала вдову сиротину”. Цар Петро І. Великий і цариця Катерина II. зломали автономію України. Вони зломали її політичну силу (військо, уряд і закони) а намам московським і старшині козацькій дали дозвіл завести панщину на місце давньої свободи.

Дятого то поет не міг Хмельницькому дарувати його нерозумного вчинку. Не один раз і не два згадав його, а все з тим самим жалем. В „Великім льоху” шпр. оповідає поет про дівчину, яка вповні з водою перейшла Богданови дорогу тоді, як їхав у Переяслав цареві присягати. Тою водою вона себе, рідню і собак потроїла і ще вмерти не може.

І завели московські царі свій лад на Україні:

„Он глянь — у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нічим обуть
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію — в військо отдають,
Бо його бач, трохи... А онде під тином
Онухла дитина голодная мре,
А мати пшеницю на панщині жне”.

Так виглядає рай заведений царям на Україні. В абсолютній державі, без конституції царі винні всім безпорядкам, усім утискам у державі. І як нема другого поета, щоб так безмежно, як Шевченко, любив свою вітчизну і тужив за нею, так і нема у всесвітній літературі другого поета, щоб так сильно і рішучо, як він, запротестував проти царської влади, щоб такі обжалування кинув перед царський престіл. Ладом старозавітних пророків кидас на них Шевченко громи у Сні, в Неофідах, у Кавказі і ин. Бо Шевченко бачив і чужі кривди, не самої тільки України. В обороні

Черкисів, яких Росія почала кувати в кайдани, так як Україну, написав він одну з найкрасших своїх поем „Кавказ”.

Шевченкови мало було на ворога лютувати. Він шукав дійсних причин недолі і найшов їх також у нас тай у наших батьків. Він дочитав ся в історії, що казацька старшина, подібно як шляхта в усіх краях, піклувала ся тільки своїм добром, а не добром цілого народа тай каже про них:

„...Ваші славні Брути*)
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сьміте!...”

Коли московські царі руйнували Україну, то
„...ми дивились і мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Німії, подлії раби...”

А про тих, що гнуть ся під московський кнут,
каже поет:

„Як би то, думаю, як би
Не похилили ся раби,
То не стоялоб над Невою**)
Отсих осквернених палат”.

Але їх і тих перевертнів, що помагають Москалеви з матери (України) полатану сорочку здіймати, накликає поет в „Посланію”: Схаменіть ся, будьте люди, бо лихо вам буде!

---

*) Брут, римський лицар приніс жертву для добра римської республіки.

**) Царські палати побудовані в Петербурзі над рікою Невою.

Він каже обіймати найменшого брата, то-б то прихилити ся до простого народу. Той менший брат, той нарід, то Україна, а любов до нього, то любов України.

Любов то скарб великий у чоловіка, любити і прощати треба кождому, щоб запанувала правда на землі. Любов, правда і воля, то найвпснні ідеали для правдивого чоловіка. Коли ті ідеали будуть ясніти землякам, то верне на Україну „братерська наша воля без хлюна і без напана”, тоді

„...на оновеній землі
Брата не буде, супостата,
А буде син і буде мати
І будуть люди на землі”.

Поет вірив, що „буде правда на землі”. „По-вина бути, бо сонце стане і осквернену землю запалить”. Тільки з тою вірою в серцю накликав поет своїх земляків:

„Боріте ся, поборете,
Вам Бог помагас;
За вас сила, за вас воля,
І правда сьвятая!”

Тільки та глибока віра додала йому гарту і сили витерпіти муки на засланю. Тільки з тою вірою і з безграничною любовю вітчизни в серцю співав поет:

„Мені однаково, чи буду
Я жив в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині

— — — — —
Та не однаково мені,

Як Україну злії люди
Присплять лукаві і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!"

Окрім *Кобзаря* написав Шевченко прозою драму *Назар Стодоля*, кілька повістей, *Записки в неволі* і уложив *Буквар*.

5. Як розвивався Шевченнів сьвітогляд.

В ту пору, коли Шевченко писав перші свої друковані твори (1838 р.) панував іще в європейських літературах т. зв. романтичний напрям. А той напрям прийшов тоді, як пережився класичний.

Класичні поети писали про богів і то лиш про грецьких та римських і про війни та лицарів. У ту пору селянина та ремісника ніхто не вважав чоловіком і ніхто не брав би їх у літературу, хіба на сьміх. І мови їх встидали ся, писали латинською, а от у нас церковно-славянською (подібною до тої мови, в якій читають євангеліє). Алеж годі з мертвого довго черпати, тому класичні боги навчучили ся і німецький поет Кьльшнток пробував їх заступити християнськими. Незадовго революція французька і війни французького цісаря Наполеона повалили повагу царів і шляхти і промостили дорогу низшим верствам. Тоді зрозуміли німецький учений Гердер і шотландський поет Бурне (чит. Барнс), що не слід поетам блукати по Греції, по Римі, а радше треба шукати живих жерел у свого власного народа. Почали приглядати ся до його життя, пізнавати його звичаї і вірування. записува-

ти його казки і пісні (т. зв. усну словесність). У Французів була та словесність зложена в старій романській мові і з того пішла у них назва романтичний напрям літератури. Ся назва приняла ся і для таких літератур, як славянські, хоч вони не сягали до романської усної словесности, але до своєї власної. Романтики шукали у простонародя не самих тільки тем (про що писати) але і форми (як писати). І Шевченко в перших своїх творах (балядах) розказує, як дівчина йде по чари до бабусі, як її русалки залоскотали (Причинна), а друга дівчина замінила ся в тополю (Тополя), то знов, як рибалка і втоплена зависною, недоброю матірью дівчина випливають до місяця на беріг глибокого ставку. Рибалка її цілує, вона коси чеше (Утоплена).

Романтики радо звертали ся до минувшини. Зрештою Шевченко не мало наслухав ся про українську минувшину, бо в його часах історична традиція, не була ще приголомпнена московським урядом. Ще по скринях лежали старі козацькі жупани, в сьвітлицях висіла зброя, а слава кровавих справ жила в пам'яті сучасних. Від романтиків навчив ся Тарас бачити в минулім усе добре і гарне. Тому він у раних своїх історичних творах ідеалізує гетьманщину і козацтво, бачить у них всьо найкрасше, не знає їх недостач і хиб тай жалує, чому вже нема того ладу, чому він не верне ся. До тих романтизмом надиханих історичних поем належать: Іван Підкова, Тарасова піч, Гамалія, а також Гайдамаки.

Але Шевченко не дуже піднадав під вплив романтиків. Уже рацо почав він дивити ся на сьвіт

своїми власними очима, по свому. Русалок, топельників і чарів він же не міг бачити, а за те бачив, як неповинно терплять люди від всякого горя. Він передчасно виступив з родини, чи радше сім'я їх розбила ся так скоро через смерть батька-матери, і відтоді тужив Тарас за погодою й радощами семейного життя. Тому він звернув увагу на педолю дівчини, якій злий чоловік перешкодить вийти в родину і зазнати материнських радощів. Покривджену, зведену дівчину і матір покритку Шевченко малює з того часу часто а все спочуває їм, клонить ся перед ними. Особливо в двох поемах оспівує пост долю зведеної дівчини: в *К а т е р и н і* і в *Н а й м и ч ц і*.

Обидві ці поеми писані без непотрібної фантазії та видумок про русалки і про чари. Вони взяті з дійсного життя: люди які там змальовані — правдиві, цілком подібні до тих, яких бачимо коло себе. Також події в тих поемах описані з такою життєвою правдою, як би були цілком правдиві і можна в них повірити. Тому кажемо, що ці поеми реалістичні. Той напрям у літературі і в малярстві, який старає ся цілком правдиво представляти природу і людське життя, називася реалістичний. Він поборов давнійший романтизм. А хоч по нім прийшли новіші напрями, то все таки реалізм і до нині держить ся.

У Шевченка в першій таки добі його поетичної творчості, поки він виїхав на Україну (1845 р.) вже сильно проявляв ся реалістичний напрям побіч романтизму. І то не тільки у тих творах, де він говорить про родину, про сільське, щоденне життя, але й тоді, як говорив про історію України.

Його вразило, що над Україною, над численним народом з кровавою минувиною панує ворог. Він дошукав ся причин тому. Побачив вину ворога і нашу. Отже в „Розритій могилі” з сумом замічас, що перевертні помагають матір (Україну) катувати; в „Сні” показує тих землячків-урядників, що на царській службі стидують ся й вирікають ся свого і піддержують своєю працею вороже правління. А в „Чигирині” з сумом каже, що гетьман може ще спати, не час йому ще вставати. Перше мусить Шевченко зорати переліг, засіяти сльозислова. З того зійдуть ножі обоводні, які розпанахають гниле серце земляків, наляють в него живої козацької крові.

Шевченко прожив чимало років у Петербурзі, в столиці Росії. Там і зосереджувало ся духове життя просторої імперії. Як не як, а пробували там і чужинці і такі Росіяни, що побули за границею і доочно бачили, який посів зійшов по французькій революції в західних європейських краях. Се і були часи революційного походу. В ріжних краях прокидали ся розрухи, горожанн виборювали собі конституційні права, а на самім уже кінці дійшов той рух і до Австрії в 1848. р.

Нема сумніву, що Шевченко в Петербурзі набрав ся ліберальних (свободолюбних) думок, до яких уже мав наклін.

На Україні пошав Шевченко в такі кружки, які лиш помогли йому укріпити і поглибити свободолюбні його думки. Кирило-Методіївські братчики заходили ся коло вироблення програми для освітної і політичної праці. Тіж поміщики, яких

пізнав Шевченко в полтавській і чернігівській губернії, шукали розради в чарці і забаві, але се були людьці, які не могли погодити ся з тодішнім правительством і взяти участь у правлінню, були то люди із свободолюбними думками.

Се так і при власній іже праці Шевченко поширив свій світогляд, виробив собі певні політичні думки і придбав собі вселюдські, високі ідеали. Він зрозумів тепер, що різні прояви злого й недолі, от як кріпацтво і кривда низинних верств від уряду, се звязане з хибним стросм держави. Поки буде панувати теперішній порядок, в яким селяни поневолені кріпацтвом, а горожанн не мають свободи особи, слова, зборів — доти добра не буде. І всею силою огненного слова він ударив на підстави самого ладу, на кріпацтво й на самоволю царів й царських слуг. Твори з другої доби Шевченкової творчости показують, що він розумів уже причини, через які зле діяло ся на Україні. Він і накликав земляків, щоб з несправдою бороли ся

„...На те й лихо,
Щоб з тим лихом битись...”

Люта царська кара, засланє перекинуло Шевченка далеко. Не мав він змоги в куші з другими людьми поступити ще далі, досягнути вищій степенє у розвою й образованю. Всею духову силу зужив поет на те, щоб остояти ся в раз набутих думках. І справді, вернув він незломаний. Він тільки поглибив свої думки. Анї любови до України, анї вселюдським ідеям не показав ся невірним. Він зберіг той скарб до смерти.

6. Що Шевченко зробив.

Хоч досі не було більшого українського поета від Шевченка, то далеко ще не в самих тільки творах вся його заслуга. Треба розглянути, кільки він заважив у нашім народнім відродженю. І справді, треба сказати: відродженю, бо в перших десятиках 19. віку ми були наче мертві. Отже відомо (з З. уступу), що по зруйнованю Січи царця намість давного гетьманського строю державного завела московські порядки в утворених з України губерніях: Київській, Чернігівській і Новгород-Сіверській. Українці гляділи на се мовчки. Інтелігенція почала ще забігати ласки у нового правління. А хоч і був гурток невдоволених, то вони таїли ся, вислали тільки депутата Капниста до пруського міністра змовгти ся, що Українці зроблять повстанє. Заносило ся на війну між Росією а Прусом 1791 р., але до неї не прийшло, а навіть пруський міністер не дав Капнистови ясної відповіди, так що на Україні не зроблено й ніяких приготовлень до оружного повстаня.

Десятнацятий вік застав у нас повну мертвоту. Український наїд був розділений на два табоуи. Люд говорив по українськи і співав пісні про минулі часи. Інтелігенція була то сполячена то змосковщена, а хоч і знала, що вона а Москалі і Поляки не одно, то не могла і не хотіла також і до народу прихилити ся. Вона дивила ся на наїд, як на щось низшого, на дику масу, котра буде загинати. От для прикладу: Павловський написав українську граматику і поясняє, що він вважає українську мову ні мертвим, ні живим наїчем, але

вимпраючим, тому й написав він граматику, аби лишився якнайбільше слід української мови.

Тимчасом розширений з західної Європи романтизм наvertsав до усної словесности. А що про скарб народних українських пісень і чужі (Цертелєв) висказував ся з великим признанєм, тим робом збудив романтизм пошану для простонародя. Під впливом етнографічних студій (дослідів над народом: його звичаями, мовою, ношею) вiтворився живіший рух, ніж за час наполеонських війн, коли гноблені Францією народи підняли оклик: право народів на самостійне житє. Памяткою тих часів лишилася Енейда Котляревського видана полтавським гуртком. З кружка етнографів зібраного коло харківського університету вийшов і найталановитіший тоді повістяр Квітка. Але усї ті письменники і полтавського і харківського кружка політично були паскрізь байдужі, так наче ми і не мали ніякої минувшини, ніби наші прадіди родилися в ярмі, так як ми. Лице лунає ся від сорому, коли читася Квітчинне „Добре роби, добре буде“. Ще не забули ся злочини московських царів на Україні, ще народні піснї про се гомонїли, а вже Квітка величає царя за здумані добродійства, каже мужикам припадати до колїн губернатора, медалю від царя представляє як найвище добро і щастє людий, а повість свою кінчить молитвою за царя.

А кріпацький син Шевченко пише мав славословіє для московських царів:

„...Слава, слава

Хортам, і гончим, і псарям

І нашим батюшкам царям!“

Він перший пригадав землякам, що ми славних дідів внуки. Він перший звернув ся до козацької і гайдамацької минувшини. Хоч бачив помилки в нашій історії, то шанував у ній боротьбу за волю і право народнє.

Шевченко перший наш поет, у котрого сполітична думка. Він перший відважив ся поставити панне право на державну самостійність. А хоч славянофільські політичні думки, яких слід бачимо в Шевченкових поезіях, не здійснили ся, то і не пропали марно.

Політичні права українського народа були зачеплені Шевченковими творами і вже з круга думок Українців не зійшли; тим більше, що дрібну частину українського народа під австрійським цісарством покликали недалекі події історичні до конституційного життя.

Шевченко вийшов з народа і не тільки володів усіми скарбами його мови й поезії, не тільки любив мужика, але й умінув ся за його право. Ті, що перед ним писали, Котляревський, Гулак, Квітка, то були дідиці й високі урядники. Вони знали мужицьку одежу і мову але не знали його горя і душі. Шевченко на власній шкурі випіс усі хлопецькі злидні, тому він умів сказати про вдовині сльози і про панщину.

Він сказав, що народ наш брат, хоч і менший, казав обіймити його, бо родина то єдність. Він перший се сказав. Отже він продовжував роботу кїївських князїв. Вони черпали до того, щоб племена споїти і злити в один нарід, а Шевченко наклеїв нас до того, щоб ми пізнали, що тільки інтеліген-

ція і нагід разом становлять той організм, який живе, росте і розвиває ся, має будучність. Перед Шевченком приймали поети тільки мову від мужика, а Шевченко прийняв мужика самого. Тим він дав нам підставу до життя.

Дав крім того високі вселюдські ключі любови, правди і волі. А коли ми так самі перед собою стоїмо ясно, то нам байдуже, які там питання ставлять собі сусіди. До Шевченка вони питали ся, чи слід Українцям приймати в літературу якийсь новий язик, коли можна писати російською мовою. Виступ Шевченка не був відповідю на сей запит, він його просто перечеркнув.

З Шевченка вийшло т. зв. відродження цілї десятих років з правдивими європейськими гадками. Шевченко дав нам підвалини внутрішнього нашого світогляду, який ми відповідно з вимогами часу доповнили.

А коли згадаємо, в яких житєвих умовах працював Шевченко, бо в таких умовах, що й люди твердого характеру вирекли би ся своїх ідеалів — одно лиш можемо сказати: Щоб кождий з нас міг гідно святкувати роковини народин чи смерти того найбільшого Українця! Того, що в Заповіті казав:

„Поховайте, та вставайте,
Кайдани порвіте!...”

Будьмо гідні великого, безсмертного Тараса з Його чоловіколюбними ідеями, з Його пожертвоуванєм для вітчизни.

Ukrainian Michigan
League Inc.
MICHIGAN AVE.

Тарас Шевченко.

ПЕРЕБЕНДЯ.

(Е. П. Гребінці.)

Перебендя старий, сліпий —
Хто його не знає?
Він усюди вештаєть-ся
Та на кобзі грає.
А хто грає, того знають
І дякують люде:
Він ім тугу розганяє,
Хоть сам сьвітом нудить.
По-під тиньню сіромаха
І днює й ночує;
Нема йому в сьвіті хати,
Недоля жартує
Над старою головою,
А йому байдуже!
Сядєс собі, заспіває:
„Ой не шуми, дуже!”
Заспіває, та й згадає,
Що він сиротина,
Пожурить ся, посумує,
Сидячи під тиню.

Оттакій-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває про Чалого,
На „Горлицю” зверне;

З дівчатами на вигоні
„Гриця” та „веснянку”,
А у шинку з парубками
„Сербінна”, „Шинкарку”;
З жонатими на бенкеті
(Де свекруха злая)
Про тополю, лиху долю,
А потім „У гаю”.
На базарі про Лазаря,
Або, щоб те знали,
Тяжко-важко заспіває,
Як Січ руйнували.
Оттакий-то Черепендя,
Старий та химерний:
Заспіває, засьміється,
А на сльози зверне.

Вітер віє, повіває,
По полю гуляє;
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його стен, як море
Широке, синіє;
За могилою могила,
А там — тільки мріє.
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзар співає,
Як серце сьміється, сліпі очі плачуть...
Послуха, повіє...

Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмахав,
Щоб люде не чули, — бо то боже слово,
То серце по волі з Богом розмовля,
То серце щечече Господню славу,
А думка край сьвіта на хмарі гуля.

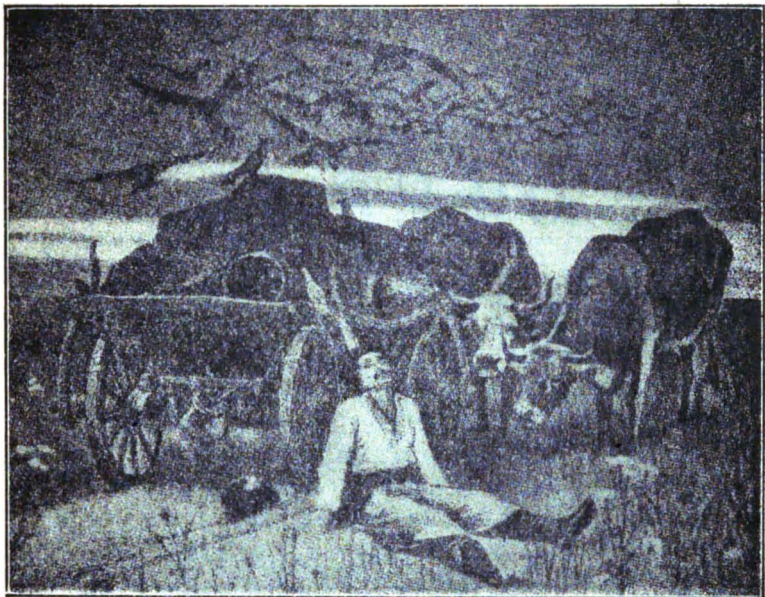
Тяжко-важно заспіває...

Орлом сизокрилим літає, ширяє,
Аж небо блакитне широкими бє;
Споцяне на сонці, його запитає:
Де воно почує? як воно встає?
Послухає моря, що воно говорить:
Спита чорну гору: чого ти німа?
І знову на небо, бо на землі горе,
Бо на їй, широкій, куточка нема
Тому, хто все знає, тому, хто все чує:
Що море говорить, де сонце ночує;
Його на сїм сьвіті ніхто не прийма!
Один він між ними, як сонце високе,
Його знають люде, бо носить земля.
А як-би почули, що він одинокий
Співа на могилі, з морем розмовля,
На божєє слово вони б насьміялись,
Дурним би назвали, од себе б прогнали:
„Нехай по-над морем”, сказали б, „гуля!”

Добре еси, мій кобзарю,
Добре, батьку, робиш,
Що співати-розмовляти
На могилу ходиш!
Ходи собі, мій голубе,
Поки не заснуло
Твоє серце, та виспівуй,
Щоб люде не чули!
А щоб тебе не цуралась,
Потурай їм, брате!
„Скачи, враже, як пан каже:
На те він багатий”.

Оттакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на слъози зверне.

СМЕРТЬ ЧУМАКА.

Ой не пють ся пива, меди,
 Не пють ся вода,
 Прилучилась з чумаченьком
 У степу біда:

Заболіла головонька.
 Заболів живіт,
 Упав чумак коло воза,
 Упав та й лежить.

Із Одеси преславної
 Завезли чуму;
 Покинули товариша,
 Горанько йому!

Воли його коло воза
 Понуро стоять;
 А із степу гайворони
 До його летять.

„Ой не кляйте, гайворони
 Чумацького трупу:
 Наклювавшись, подохнете
 Коло мене в-купі.

Ой полетіть, гайворони,
 Мої сизокрилі,
 До батечка, та скажіть,
 Щоб службу служили,

Ukrainian Michigan

League Inc.

MICHIGAN AVE.

а мою грішну душу
 Псятир прочитади,
 А дівчині молоденькій
 Скажіть, щоб не ждала!"

Т. Шевченко.

Осип Маковей.

ОФЕРМА.

—0—

Пан капраль Демський, один з найострійших підофіцирів полку, був дуже невдоволений з інфантериста Леська Стешина, звістного в цілій семій компанії під згїрдним прїзвищем оферми*). Хоч Стешин стріляв знаменито і на шістьсот кроків трафляв синї дошки, представляючі подоби ворожих вояків, в походах визначав ся незвичайною витревалостію на всякі невігоди і трудно, а послушний і мовчазний був, мов машина, — пан капраль Демський, безпосередній зверхник Стешина в цугу**) таки не дав ся переблагати сими першорядними прикметами воєнними, гадки своєї про Стешина не зміняв, а ті прикмети доводили єго радше, як сам казав, до шевської пасїї. Коли-б хоч відповів щонебудь оферма, сказав яку свою замітку, — ні! повторить тільки слово за словом приказ старшини, і не надумуючись, бере ся єго сповнити, хоч би ту йшло о непотрібне перевернене ліжка ненарушимим, чистим верхом штрозака***) до підлоги.

---

*) Слово „оферма” з німецького unfoermlich (Unfoerme) значить у воєсковім говорі: непоставний, брусоватий, бездарний.

**) Zug — четверта частина компанії, відтак компаня такого відділу.

**) Strohsack — сїнник (солом'яник).

Непочесне прізвище оферми одержав Степши зовсім несправедливо; бо щож він винен тому, що мав постать подібну до довгого мішка з мукою, перевязаного мотузом в місці, де голова і стан?... Правда, що при ріжних парадах в рядах компанії, єго похилена, брусовата постать у величезних, прямокутних, тяжких чоботах дуже помітно і нескладно відбивала від інших вояків, задля чого ніколи не достунив чести, щоби єму було вільно стояти у першому ряді; правда і се, що Степши — як справедливо говорив пан капраль Демський — ступав, мов „стара корова”, не зважаючи ані на темп музики, ані на просту лінію дефілюючого ряду, але щож він тому винен, коли був „такого роду і такого ходу?...”

— На війні паради не потрібно! — з немалим пересердем говорив він раз нишком своєму найвірнійшому приятелеви, коли по одній параді за своєю брусоватістю заробив собі шанці*) на шість годин. Розуміє ся, з такою смілою думкою за нічо в світі не був би виступив перед старшиною.

Пан капраль Демський мав з причини подібних до Степшина „офермів” багато неприємностей від капітана і інших старших. Дятого поклав собі рішинець: всі замітки, нагани і остероги, які лиш діставав для себе, передавати на властиву адресу. Легко зрозуміти, що пан капраль зміняв притім відповідно прикметники, щоби успіх єго слів був певніший. І так, коли дефіляда вшала взагалі незле,

---

*) Spangen — кайдани.

по думці Демського, була „під несом”, а коли на приклад Стешин, найгірший у Демського піхотинець, не розуміючи тайн воєнного маршу, непотрібно змінив крок, чим звернув на себе увагу „грубого” (так називали полковника), то за се одержував від пана капітала многоважний титул „першого оферми в цілїм регіменті”.

Тому то, коли Стешин затужив за рідною хатою і родиною, котрої не бачив від шістьох років, і одного полудня перед Великоднем заявив Демському, що хоче просити капітала о урльоп*) на свята. Демський зірвав ся мов опарений з ліжка, на котрім відпочивав, витріщив очи і протяжним, а повним обурення голосом спитав:

— Що о-о?

Стешин повторив свій „мельдунок”**).

— А ти офермо якійсь! — заверещав Демський — тобі на урльоп ходити! А дивіть ся! Kehrt euch! Marsch!

Стешин відвернув ся і мовчки відійшов острим вояцьким кроком.

Тимчасом склало ся так, що того самого дня по полудни в розказі полковим був оголошений сніс найлучших стрільців у полку. Їм признав полковник відзнаки стрілецькі і невеликі грошеві нагороди. В снісі тим не могло не доставати і Стешина, котрий, мимо такої злої слави в компанії, все таки був знаний, як добрий стрілець. Демський почував уже щось, коли під вечір по від-

---

*) Urlaub — відпустка.

**) Meldung — повідомлення, оповістання.

читанню розказу слухав слів капітана, котрий, обчисливши відзначених стрільців у полку, побачив, що в своїй компанії має їх найбільше і дякую з радостю підіє сю важку дяю компанії подію, власноручно виплатив нагороди і роздав відзнаки нагородженням.

Коли викликаний інфантернет Степин підійшов до капітана і зовсім нескладно ударив перед ним зап'ятками та засалютував, пан капітан не лише не розгнівався тепер за се, але навіть лаєкаво усміхнувся і сказав:

— Ну, Степин, хоч ти оферма, але бодай стрілець добрий, пайлучний в мойй компанії, а може і в ціім полку. Пильнуй же ся! Маєш може охоту піти на сьвята на урльон? — ту кинув оком на снис тих, що зголосили ся по відпустку.

— Чому-ж ту нема тебе, Степин? Чей же маєш до кого піти на сьвята?

Степин, урадований стрілецькою відзнакою, майже забув про сьвята і неповоджене своєї просьби; отже тепер то несподіване питанє капітана наробило ему немало клопоту. Глянув нишком на Демського, що прикусував губи, потім на капітана, котрий собі щось занисував, і вкінци зібрав усю свою відвагу та з якимсь жалем в голосі відізвався:

— Пане капітане, мельдую послушно, я буду все так добре стріляти, тільки прошу мене пуєтити на урльон, хоч би й на два дні. Півтора року не був я дома.

— Добре, добре, дістанеш урльон на трп дії. Займиш ся завтра до ранорту — відновів капітан.

По розказі пан капраль Демський не міг зайти свого невдоволення і, проходжуючись поміж двома рядами ковалетів*) у своїм цугу, воркотів без ушну:

— Ёму урльон давати! Ёму Schuetzenabzeichen!***) Такому офермі. Ти Стешин, ходи сюда! А знаєш ти, кому маєш подякувати за то, що ти тепер старший поміж камратами?***).

— Панови капралеви, прошу послүшно — відповідає привчений уже Стешин.

— Та-а-к! розуміє ся, бо як би не я, то ти би і стріляти не вмів і Schuetzenabzeichen не дістав і урльону також ні. Але памятай же собі: заким підеши собі до дому, маєш мені вичистити, як золото: Гвер*), мундур, штрозак, геть — все, щоби не було „анштанду“***).

— Добре, пане капраль.

Як найсовітнійше сновив Стешин розказ свого наставника. В цівці карабіна не було ані порохини; мундур, вигтертий аж до сірих шток, все таки не мав ані одної плямки; штрозак випраний вечером, висунений тілом Стешина в ночи і сон-

---

*) Ковалети — ліжка.

***) Schuetzenabzeichen — відзнака стрілецька.

****) Kamerad — товариш.

*) Gewehr — карабін.

***) Anstand — перепона, завада.

цем рано „на гофі”***)). був найбільшійши в цілім цугу; словом, Демський не мав що закинути своєму офермі.

Перед полуднем Великодньої суботи був уже Стешин готов до відходу на урльон. Вель лишав в як найлучшим порядку і тільки ждав на розказ, щоби зараз потім піти в дорогу. Однак мав ще один клопіт перед відходом: ото, хоч як просив фельдвеля о новий мундур на сьвята, той, по капіталі найважнійший чоловік в компанії, не хотів ему видати ані парадного „вафенрока”, ані порядної блюзи „від виходу”, тільки позволив забрати з собою звичайний „втертий мундур, уживаний до муштри.

Але Стешин вмів собі порадити. Амбіція не позваляла ему до таких прекрасних, червоних, волохатих кульок стрілецьких зі пшуром, котрі забирав на сьвята, брати на себе такий нужденний мундур і сьвітити латками в родиннім селі, де має стілько свояків і де буде дивити ся на него навіть Настка... В „такім” мундурі і показати ся в селі не можна... Впрочім, можна би, і був би то радше сором для компанії, ніж для него самого, та всеж-таки як то приємно було би на таке велике сьвято одягнути ся в мундур з блискучими жовтими ґузиками, червоним ковніром, повісенькнїй, просто з магазину!

Не було иншої ради. В падїї, що одержить відпустку, Стешин зложив собі уже давно три ґулдени, щоби щось справити батькови-матери і мати

**) Hof — подвіре.

крейцар на сьвята: все може придати ся. З тих гропий забрав він тепер кількадесят крейцарів, купив кільканайцять цигар і з тим подарунком в руці занукав несемілю до канцелярії фельдвеля.

— Гер-геін! — роздав ся грімкий голос в канцелярії.

Стешин отворив двері, замкнув, засалотував і мовчить... Фельдвель дивить ся на него зід лоба, підходить мовчки і відбірає з руки Стешина наперову пачку. Снозирає, кривить ся згідно, ховає і по хвилі питає ся байдужим голосом:

— Чого-ж тобі треба?

— Пане фелбер, прошу послупно о инший мундур, бо в тім ганьба іти поміж люди.

— Добре, ходи до магазину!

Одержав Стешин мундур, — як золото. Вафенрок — на причуд гарний. На грудях вправді трошка відстає і звисає, але то байка. Пантальони широкі — майже не уживані. Шанка — нова. Черевики — мабуть ще ніхто на ногах не мав — з повним числом приписаних цвьашків у підшвах. Так — то розумію! Тепер, як убере ся і заложить через плече стрілецьку відзнаку, Настка зовсім певно стратить голову, а численні свояки з радостію скажуть, що Лесько справді „цісарська дитина”.

Спокійний і вдоволений вибрав ся Стешин в дорогу до дому. Йдучи містом, чув ся ще троха пригнобленим; по дорозі мусів кланяти ся всяким старшим, котрих поява мимоволі пагадувала ему вго „собаче житє”. Але коли вже вийшов за місто, зітхнув глибоко, визув ся, привязав черевики до

паллиці, котру витяв собі в корчи, і — певно ані раз за півтора року своєї служби войскової не йшов так радо на поле муштри, як тепер, підсакаючи, біг до дому. Добрі чотири милі дороги! Тепер шеста година, — до дому можна буде прийти о півночі. То-ж то мати радує ся! Несподіванка буде для неї велика... Син здоров, перший стрілець в своїй компанії, а навіть в цілїм полку, дістав похвалу від капітана — чи можна мати більше щастя на сьвітї?

В кишені плаща несе Стешин дарунок для матери, хустку, на котру видав половину своєї готівки: для батька несе люльку таку, якої сам вийт не має. Купив собі також сьвяточного тютюну за тринадцять, бо звичайно курив тютюн за чотирі крейцарі, що сто чути, як спалене сукно. Має також цигарницю, котрою можна буде перед неодним товаришем в селї повеличати ся.

Ще півночі не було, коли Стешин підходив до своєї хати. Серце в нїм било ся. Що там діє ся? Сплять, чи ще не сплять? Нї; крізь малі віконця задлека відко велике сьвітло — певно мати пече щось у печі... Справдї, бо от відко тїнь єї, як заходить ся коло печі. Може буде ще саджати наску в піч! так пізно? Тож то радує ся!...

Стає в тїни коло вікна під стріхою і бачить виразно: батько і брат сплять, а мати палить у печі. Пукає на жарт у шибі. Бачить: мати зжахнулася ся, прискочила до батька. Не може довше встояти, біжить до дверей, отвірає, звістним собі способом, деревляний засув, входить у сїни, чує, як

мати каже „свят-свят...” і будить батька, отвiрає скоро двері, кидає черевики на землю, паде в обійми матери і каже тільки, як дитина: „Мамо!” Потім розбудженого батька цілує в одну і другу руку, сповирає на сплячого брата, сїнає его за плече, але не може розбудити.

Мати забуває зовсім, що вепровина у печи може на вуголь спалити ся, тільки зі сльозами в очах повтаряє:

— Ну-ну! і хто би був сподівав ся!

Обертає сина лицем до світла і приглядає ся єму з радістю:

— Мій соколику, — каже — там десь тебе „кунірують!”

— За що мають мене кунірувати? Я перший стрілець в цілім регіменті — і з гордостю показує .Лесько свій червоний шнур з кульками.

Перший стрілець в цілім регіменті! Мати не розуміє того зовсім добре, але здогадує ся, що повинна дуже тішити ся.

Розмова тягне ся ще з годину. Лесько довідує ся, що краса корова отеліла ся, а старого ката неє роздер, що з ниви під лісом нема способу води стягнути і що Марієська з двора пустила ся на злу дорогу. Спитий новинок, що так дуже обходили его, втомлений по добровільнім маршу, засипляє сном твердим.

Рано-вранці, переспавши ся ледви годину-дві, Стешниха встає і заглядає у вікно. Дивить ся і бачить, як єї сусїдка Бурминыха іде з коновками по воду до ріки. Стешниха має величезну охоту в тій хвили оповісти сусїдці радісну новину про

сна, але не виходить зараз з хати, бо порожні коновки Бурмишихи могли би неспотрібно що злого виворожити. Аж коли сусідка вертає з водою, Стешниха виходить, витає її і оповідає їй докладно, як Лесько налякав її о півночі, пукаючи у вікно, як він славно виглядає і якої почеси дослужався. Єсть першим стрільцем в цілїм полку!

Перший стрілець був би тимчасом переснав воскресенє, коли-б сго батько був не збудив. Кілька хвиль не міг прийти до пам'яті, тільки очима блукав по хатї, в котрій був ще досвїтний сумерк. Спершу дивувався в думцї, яким способом касарня за ніч могла так зовсім змінити ся. Леда хвиля сподївався грїмкого оклику пана капраня Демьського: Auf! — знак, щоби вставати. Ні, не чути того приказу, тільки батько каже Демькови вставати і збирати ся на воскресенє.

Отже йшов Стешин до церкви в новім мундурї з відзнакою стрілецькою, а стунав так жваво і з такою міною, певною себе, що на вид сго пом'якнав би навіть строгий Демьський, ударив би ся груди і як розкаяний сказав би: „Неправда, Стешин не є оферма!“ Рожа при шанці, жовті гузики при мундурї, спряжка з орлом при поясі — все те сьвітло здалека блеском золота. — На округлїм, мов палїтїм обличю Леська, серед котрого двоє маленьких очий блимало, мов два углики, малювало ся вдоволенє і щастє. З піднятою до гори головою і шапкою, насуненою на праве ухо, стунав гордо селом разом з батьком і матерію. Мати, убрана в хустку від сина, від часу до часу з несказаною радостію підносила очи на

вспного від неї Леська і, минаючи перехожих, очима повними триюмфу старала ся звернути їх увагу на першого стрільця в полку.

Однак і не потребувала старати ся о те. Село дивило ся на Леська, як на образ. Лише він один з вояків був у своїм селі на сьвятах, тому его темно-синій мундур з червоним ковніром і жовтими гузиками серед кафтанів та кожухів дуже видав в очі. Всі з ними витали ся, подивляли его, та зичливо розпитували про здоровле і поведженє.

На службі Божій дівчатам ані в голові була молитва — все то одна, то друга кидала оком на Леська, що стояв випростований коло крилоса і не раз думав думки, зовсім неподібні до молитви. Бачив він і Настку у гурті дівчат, як що хвилі, замість на престол, на него нишком позирала. Вийшов потім на кладовище коло церкви, де були розложені паски, а там его обступили свояки і знакомі — і пішла розмова про всяку всячину.

Свояків мав Лесько чверть села. Они стали запрошувати пана вояка до себе на гостину, не на довго, тільки на хвилинку одну, щоби „паски екоштувати”. І Лесько ходив цілий день до свояків, але там замість хвилину, просиджував цілі години; а гостинні господині до „коштованя” клали перед ним такі обіди, про які товариші Леська в компанії в днях утоми і вовчого апетиту тільки думати могли.

Вже був вечір, коли Стешин вирвав ся з обіймів свояцької гостинности і вкінці пайшов ся на дорозі. Почув, що ноги тяжили ему, і подумав собі, що пан капраль Демський зараз назвав би

єго „старою коровою”, коли-б єго міг в тій хвили бачити.

Вже темно. Саме тепер пора вступити до Настки. Балакав уже з нею і рано перед церквою і по полудни на гагілках, але що то було при людях, то якось не йшло. А вироста Настка як тополя, а гарна як місяць на небі, а злого слова не сьміє ніхто про неї сказати! Другої такої в селі не найдеш...

По хатах заясніли лямпи і старосьвітські каганці. Вечір гарний, тихий, спокійний; від трьох тижнів ані каплина дощу не впала. В день спека і посуха, а тепер уже холодком віє. Така посуха, що в лісі на здохле листе кинь лише сїрник, а в одну мить цілий ліс затріщить тобі огнем.

Настка стоїть коло воріт.

— Христос воскрес!

— Во істину воскрес!

— Що нового чувати?

— А що-ж би? От як в селі! Жнемо та думаємо, як з розкоши на біду зійти... То ти жнеш у великім місті, то і знаєш щось нового.

— Ет! воїв би я і не бачити того великого міста. Ту лучше...

І дальше вже з тиха веде ся розмова, сердечна і мила. Чує Лесько, що дівчина радо бачить єго, поцілував би єї, та не має відваги, повів би єї хоч зараз під вінець, та мундур, хоч такий гарний і такий просторний, вяже єго, не дає про се й думати. Скинув би він єго, ой як радо скинув би!...

Нараз Настка в крик. Вириває руку з руки Леська, показує в сторону коршми і кричить з переляку:

— Леську, а то що?!

Лесько оглядає ся і бачить виразно піднимаючий ся у воздух стовп диму, блискучий пскарми, що миготять хвилину на темнім тії неба і щезають. Роздає ся якийсь проймаючий, очайдушний крик, а навіть і зловіщій дзвін на дзвінищі церковній.

— Горить! — каже Лесько.

— Леську! не йди там! я бою ся... Там тобі може що статт ся.

Лесько не слухає. На відході кидає слова: „ти остань ся!“, а сам біжить що сили в сторону коршми. Горить! Полумінь бухає з одного угла коршми високо понад безлітні сусідні верби, а в середній сї гуде, мов у кузні. Безрадна громада людий збігає ся, розбігає ся, кричить; більше страху, як ратунку.

Стешин розкидає кунки остовпілих мужчин і заводячих женщин, впадає в саму середину збіговища людського і підходить до коршми. Чує, хтось страшно голосить. То шинкарка заводить з рознуки. Хтось з людий каже Стешинові:

— Мошкова дитина лишила ся в алькири.

Стешинові розклад коршми добре звістний з давних літ. Він знає, що до алькира добути ся можна тільки через сїни і шинок. В алькири єсть віконце до города, але таке мале, що дорослий чоловік тільки голову перепхає через него. А тим часом Леськови лунає зойк в ухах:

— Пане вояк, ратуйте дитину!

Якийсь инший голос каже, що в коршмі горить розлита бочка оковити; огонь обняв в одній хвили лавки, столи, шинквас, сіни і стріху.

Очайдушний зойк змагає ся і дратує Леськову душу ще більше. Іти чи не йти в огонь? Чомуж ніхто инший не відважить ся? Чому батько, чому мати не кинуть ся в полумінь? Потратили голви... Годі довше надумувати ся...

— Плахти! давайте плахти!

Але звідки ту взяти плахти, коли нема? Глянув Лесько на право: стоїть недалеко селянка в плахті. Прискочив до неї — і вже має плахту в руках, мачає в коновці води, накидає на себе і щезає в горючих сїнях коршми...

Робить ся маже тихо. Тільки огонь тріщить і гуде, дим бухає отворами потрісканих вікон і дверей, вода літа з коновок сичить.

— Не може бути! пішов в огонь! ратувати жидівську дитину?! Як-жеж він там добуде ся?

Минає хвиля одна, друга, хвилі довгі, як вічність. Пропаде марно чоловік, ратуючи жидівську віру!... Ні! виходить Лесько, живе! то він! дивить ся, то він, весь в огні! На руках дитина, сам без плахти, тільки шапку насунув на очи. Біжить кільканайцять кроків, кладе дитину осторожно на землю і ледви чутним голосом просить: „води!“ Потім паде втомлений на землю і широко отвирає очи, почувши, як в тій хвили зашала ся стеля коршми. Зриває ся ще, бо чує зойк надбігаючої матери, але сили покидають его, він замикає очи і мліє. Мати розкидає лютий, плаче, голосить і нарікає. Коршма горить ясно — і мати, як в день,

бачить надшлене волосє сина, опарене лице і руки. Наріканя і зойки і розпука, що аж серце болить слухати.

Лєсько, отвережений водою, отвирає помалу повіки. Віддихає ціпими грудьми і ловить устами вітер, що віє понад самою землею. Ще не тямить ся: тільки чує, як на дзвінищи дзвін гуде. Потім опирає ся на лікті, оглядає ся і бачить насамперед дитину, котру видобув з огня. Дитина жне. Лежить на руках матери: отвирає так само як він, здивонані очи і так, як він, доторкає ся руками розпаленого дуже лица.

— Жне дитина? — питає Лєсько.

— Жне, жне! тільки тобі, сину мій, житя не буде — каже захрилим голосом мати і ломить руки.

— То ви, мамо? Не бійте ся, мені нічого. От, троха пошк ся.. великі річи!

Усїв на землі і рукою доторкнув ся лицу. Пече... Га! годі! хтось же мусїв ратувати дитину. Глянув на руку, доторкнув ся пальцями — наче хто розжарене зєлізо приложив. Верхня шкіра зєуває ся зовсїм так, як по відмороженю; тільки що пече, ох! як страшно пече!

— Мамо, ходїм до дому.

Мати підняла сина, падбїг задиханий отець, повели Лєська з плачем до дому.

Лежить Лєсько на ліжку і стогне. Мати побїгла чимскорше до „єгомєстя” по вату і оливу, а брат до учителя. Добрий сьвященик дав і оливи і вати. Обвязали рани, як уміли, усїли при нїм тай заводять:

— От тобі веселі сьвята! І треба було тобі приїжджати? Треба було ратувати жидівську дитину? Чому то батько не скакав по свою дитину в огонь! Що-ж тепер буде?

Оглядають новий мундур войсковий Леська. Що з него зробило ся! На плечах вафенрока одна велика діра, а цілі плечі ледви держать ся разом: напка подірвана, штани зітліли, черевики пошукали. Від всього так і чути згарище. Багнета у похві нема, певно десь в огни згубив ся: відзнака стрілецька, шнур з червоними прекрасними кульками пронав десь, де? — і відгадати годі.

Лежить Лесько на ліжку, думає про се нещасте тай потішає родину, що на мундурі сьвіт не стоїть. Добре, що ему самому нічо великого не стало ся... Нічо великого! З того пошареня не влічить ся і за місяць... І по що, по що було ему мішати ся до ратунку? Коринна згорить, десять пниших стәне натомісьць: дитина жидівська згорить — сто пниших уродить ся.

Докори, наріканя, журба не потрібна... Га! трудно! — думає собі вояк. — Так щось до голови прийшло. Мундур шкода — то правда. Що на то скаже фельдвებель, що скаже пан капраль Демський, що скаже капітан? Або-ж то повірять котрий, що Лесько не нарочно знївечив такий дорогий мундур? Не повірять! Вже то він їх знає... Богом зви їх, кленн ся, на чім сьвіт стоїть. — нічо не поможе. Засядять певно до гарнізону...*) Мало того, що чоловік попарив ся, ще треба буде пнак-

---

*) Скорочене слово Garnisonsarrest.

не теріти. „Оферма! — скаже кождий — дай сму добрий мундур на сьвята, а він его спалить! Хто-ж его має відкупити? Піши до батька, най продає вола і присилає гроші...” Тай то ще не знати, чи один віл вистане на заплату мундуру, шапки, черевиків і згубленого баґнета?... Не мав клопоту і пайшов собі его на самі сьвята. Тепер замість до кого піти в гостину, або на поле, котре буде колись до него належати, лежи в ліжку і думай!

Трохи сам собі не робить. Лесько докорів. Деся на самім дні серця будить ся у него мала іскра надії, що старшина хоч яка остра, розважить его пенцасте і простить сму. За що-ж мали би его карати? Мундурів мають повні маґазини — один більше або менше, не богато значить. А він уже й так має кару, тяжку кару, що терить тепер. Завтра, замість йти до Пастки, буде лежати, бо ані думати, щоби вояк виходив межи люди з обвиненою головою і руками... Добре, що хоч собі очий не вишк...

Думав так Лесько майже цілу ніч. Коршма горіла до самої півночі. Доки горіло і молодший брат Леська приносив безнастанно нові вісти про огонь, годі було й думати про спанє.

По півночі розрух і галас у селі значно втихли, сьвітла погасли, село спало...

Мати Леська сиділа довго біля его ліжка, одпак вкінці і єї переміг сон. Вийшла ще зняти зі стріхи образ Матери Божої, що від огню боронить лучше, ніж яка сторожа; перехрестила ся, усіла на лавку, простерла якійсь лах під голову, покла-

ла ся і заснула сном господарським. Батько, побачивши, що сповни не грозить ані смерть, ані каліцтво, хропив на цілу хату по трудах дня і почастунках.

А Лесько лежав і журив ся все своїм мундуrom. Коршма згоріла виравді до самих підліг. То й що з того? була обезпечена! Жидови кривди не буде. Чому то єго мундур не був обезпечений?... Тепер треба буде звернути за него всі гроші. Що він може коштувати? Богато — то певно, бо сукно сильне, а мундур був зовсім новий... Сам багнет, кажуть, коштує три чи чотири ринські, а що сам мундур! Коли Лесько верне до касарні, то як єго повитають капітан, фельдвებель, а передовсім, що скаже Демський?

І страх нападає на Леська, коли уявить собі, як прийде ся єму ставати при рапорті з тим спаленим мундуrom. Капітан розлютить ся, як вовк, прикаже відобрати єму мундур, а єго сейчас відвести на вахцимру*), як вязня, котрого буде судити суд воєнний. В суді... що там з ним зроблять?...

Ті думки не дають довго Стешинови заснути і мучать єго не легше від попарення на руках і голові.

А тимчасом героєм слідуєчого дня, а навіть цілих сьвят був Лесько. Відвидів єго війт дома і заявив, що коли би потреба було єго зізнання в справі спалення мундуру, то він радо прийде до міста і посьвідчить, присягне навіть в потребі. Війт

---

*) Wachzimmg — стражниця.

казав, — а він також служив у війську — що ніхто не може жадати від Лесьька звороту грошей за мундур... Вирочім він донильнує Мошка і коли дізнасть ся, що відобрав обезпечені гроші, накаже ему заплатити за мундур. Атже Лесьько дитину виратував ему від смерті, а то чейже щось варто!

Потім прийшла Пастка і стала плакати; прийшла шинкарка з дитиною і трохи не цілувала Лесьька по руках, обв'язаних шматками. З якимсь почутєм гордості і радості дивив ся Лесьько на чорнооку Мошкову дитину.

— Ладний бахор нема що казати... Де Мошко?

— Шинков до містечка по агента від обезпечень, щобн оцінив шкоду.

Шинкарка парікає, що огонь зробив їй величезну шкоду: підчас св'ят можна було багато вторгувати, а тепер нема способу. Лише той другий коринмар, той дурний Сруль тїшить ся... Спати нема де — добре хоч, що то весна і морозів нема...

Відвидів також Лесьька і сам нан учитель і перед родичами его сказав, що таку відвагу, яку показав Лесьько, описне до газет — цїний свїт буде знати, якого відважного сина мають Степаниш...

— Йой! — дивує ся мати — і ви то, наше професор, пустите в газети? — читає ся дальше, не довіряючи. — Коли-б тільки то не пошкодило Леськови...

— То ему тільки допомгти може — відповідає учитель рішучо. Та думка наша учителя, безперечно мудрійшого від віїта, хоч віїт служив у війську, уссуває вею Леськову журбу о мундур. І

підчас коли мати частус професора, чим хата богата, .Лесько тішить ся надією, що ему нічо злого не стане ся. Вирочім виратування жидівочки не вважає нічим незвичайним і думас про се далеко менше, ніж про наслідки спаленя мундуру... що так багато грошній муєїв коштувати...

Однак не помилив ся .Лесько, що пан капраль Демський, побачивши его обв'язану голову і руки, наговорить ему цілий мішок воєкових чемностей. Коли на третій день св'ят вечером брат привіз .Леська власними кіньми аж до казарні і .Лесько, попрощавши ся з ним, тихцем, з великим страхом отворив двері комнати, периний побачив его Демський мимо значного сумерку в комнаті, підняв ся з крісла і глянув з під лоба на свого підданого, .Лесько, одітий ще в плац, оповістив свій поворот з урльону голосом придавленим, трохи не плакучим, Демський відновів глумливо:

— Ну, я бачу, офермо, що тобі добре св'яткувало ся. Не вертаси цілий. Хто-ж то тебе так гарно угостив? Певно за дівчину воював?

— Ні пане капраль, я не воював з ніким. При огни погарив ся, ратував дитину з пожару.

— Ага! ратував дитину з пожару!

Глумливі слова Демського мов ножем крають .Леськове серце.

На щасте, спаленого мундуру під плащем в сумерку не видно, отже Демський про се й не згадує. .Лесько, на хвилю потішений, відходить до ліжка, розбирає ся з великим трудом погареними руками, складає знівечений мундур гладко на полиці, одягає мовчки щоденну одержу, закусуючи

притім зуби з болю, а в кінці сїдає коло ліжка на скринці і думає.

. Година може осьма. В комнаті темно. Всі товариші, користаючи зі сьвят, проходжують ся ю місті. Пана фельдвєбля нема також в касарни. Демський виїшов уже на місто, приказавши „капралєви від дня” записати Стєпшина до рапорту і до книги хорих. Що то з того всього буде? Як ту показувати сей мундур? Лєсько надумє ся, кому найперше показати єго. Демський не замiтив ще нічого, навіть недостачі баґнета. Чи ждати до завтра?

Вертає з міста приятель Стєпшина. З превеликим жалем оповідас Лєсько свою пригону: Так і так, виїратував дiтину, сам троха пошiк ся, але то все байка, коли-б не той проклятий мундур. Що робити? Приятель радить не говорити нічого Демському про мундур, тільки аж перед самим рапортом капітанови показати єго відразу і оповісти, що правда. Капітан, хоч безнастанно кричить, чоловік не такий занадто лихий, може нічого злого не вдіє.

Збiльшас ся девята година: вояки вертають з міста, трубачі трублять на чотири труби голосне *retraite*; гамір в касарни треває ще з годину, вкінці всі замовкають і сплять.

О півночи вертає Демський. Каже інфантеристови, що мав службу в ночі, принести з коритаря сьвітло до „лугу”, оглядає, чи всі черевики сплячих вояків стоять рядом у ніг ліжок і чи накріті чистими онучками. Одна пара черевиків не подобає ся єму, копає єї ногою, черевики летять під

десяте ліжко. Чути, як Стешин стогне у сні; крізь затиснені губи Демського вилітає слово „оферма”; але пан капраль, сонний по виштім у місті пиві, не має тепер охоти займатися леда інфантеристом, тільки каже тому, що світло приніс, стягнути собі черевики і пантальони, розбирає ся, кидає ся на застелене уже прислужними підданими ліжко і за хвилю хропе разом з іншими.

Raport, marsch!

Година пів до шостої рано. Компанія стоїть готова до виходу на вправи. Рапорт уставлений окремо. Стешин без пояса і багнета являє ся яко мародер. Руки і голову має обв'язані. Товариші з компанії, дізнавши ся про его пригоду, жалують его. Фельдвებель гнівно питає ся: де Стешин? і чому не віддає мундуру до магазину; — називає его притім „мудьом”.

Стешин не знає, як відповісти, але в тій хвили надїжджає капітан. Господи! що то буде? У Стешина серце ние зі страху?

Капітан злазить з коня. Стає перед уставленими до ранорту воякамн... Перший, другий обнимають службу; третій іде на варту; четвертий жалує ся, що ему — не знати, в який сносіб — щезла зовсім нова сорочка; пятий Стешин:

— Пане капітане, мельдую послушно, що я вернув з урльоу.

— А тобі що стало ся! — питає ся здивований капітан і оглядає Стешина від ніг до голови.

— Я ратував дитину з огню і попарив ся.

— Що? — питає ся капітан і крутить головою з недовірем.

Степши повтарає, оновідає подробиці, як було.

— Не може бути! — каже капітан. — Ти? І правду ти кажеш?

— Ціле село поєвдчить!

Капітан надумує ся хвилину, почім питає ся.

— Сильно пошарив ся ти?

— Досить.

— Ну, то йди передовсім до „мародвізиту“, а коли вернемо з екзерцирки, оновин мені все докладно.

Степши дивує ся, що капітан такий спокійний. Отже набирає відваги і, коли капітан має вже звертати ся до слідуячого вояка в ряді, починає на ново:

— Пропну пана капітана.

— Що такого?

— Спалив ся мені новий мундур; я его зараз покажу.

Обертася на занятках в ліво, біжить до „дугу“, ханає мундур, шапку і черевки, стає наново в ряді і показує все капітанови. Фельдвებель червоноїє, не може спокійно встояти. Демський отвирає широко очи. Капітан бере в руку вафенрок, оглядає, пробує силу зітлілого сукна, роздирає мундур без натуги. Оглядає шапку і очевидно дивує ся вишаленим дірам від огню. Черевки понукали, багнета нема.

— І правду ти кажеш? — питає ся ще раз.

— Чого-ж бп я мав брехати! — відповідає Степши голосом певним.

— Вже то ми дізнаємо ся, чи те все правда! — каже капітан, полагаючись на рапорти і відходить з компанією на вправи.

Степши вдоволеній і капітаном і собою. Не сподівав ся, що то все скінчить ся так добре. Троха лише засмутив его лікар полковий. Оглядаючи понарені місця, скривив ся так, що Степши по такій міні не надіяв ся нічого доброго. Лікар снитав ся, хто ему перевязував рани; сам обмів їх, оглянув, перевязав і казав остати ся в комнаті хорих.

— Доси йде зовсім незле; — думає собі Степши — дасть Бог, може й не треба буде продавати вола.

Компанія вернула вже з муштри; капітан вишитує ся докладно о подробиці пригоди Степшина і щось собі записує. На другий день кажуть Степшинови, що сам нан „грубий” полковник вичче его до своєї канцелярії. Степши іде, невпевний о свою долю, але полковник витає его ласкаво головою, каже навіть як хорому сідати на крісло і оповідати, як було. Потім велить собі принести звічечений мундур, шапку і черевикки. Оглядає все докладно, питає ся ще о деякі подробиці і каже:

— Ну, добре. Забери то з собою.

Степши забирає мундур, несе до магазину. По що кожний оглядає так сей мундур і вишитує ся про все?...

Спочиває собі Степши в комнаті для хорих; на муштру не ходить — добре ему. Вже тиждень мнує, лице троха загоїю ся, руки також, а лікар каже, що ще зо три тижні не пустить его до служ-

би. Три тижні, атже то вигода, якої пошукати! Саме тепер відбувають ся вправи в поодинокій компанії, такі скучні, що томлять більше, ніж цісарські маневри. Спічне собі Лесько ще три тижні і аж потім верне до компанії.

В два тижні пізнійше одержує Стешин письмо від учителя з села родинного. Отвирає єго: в середині гарний банкнот вартости п'ятох золотих. Ховає п'ятку і іде до шевця. Шевець семої компанії, чоловік незвичайно розумний і проворний, знає ся не лише на штуці латаня старих черевиків військових, але й на штуці маханя пером; через те займає уряд надворного писаря листів для піхотинців цілої семої компанії і має з того невеликі доходи. Отже відчитує шевець Стешинови письмо від „професора”. Дивні річи там понанисувані! Полковник мав письменно питати ся в'їта, чи то правда, що інфантерист той а той, іменем Лесько Стешин з семої компанії, виратував дитину з огню? В'їт, а радше за в'їта учитель описав полковникови докладно геройський вчинок Стешина, підніс єго відвагу і заслугу, в'їт на те все приложив печатку громадську і підписав ся знаком креста сьвятого. Яко сьвідки підписали ся два присяжні і учитель. — По що они могли писати до в'їта? — думає Лесько. — Певно йде о те, щоби громада заплатила за мундур...

А ту п'ятку посилає Стешинови жид Мошко за виратуванє дитини. Дав би більше, — так бодай казав написати — але тепер будує ся і не може. Незлий жид той Мошко! П'ятка придасть ся, навіть дуже; Стешин з неї рад, та все-ж такі смут-

по сму по тім письмі, бо жалко сму громади, що за него буде терпіти. Перед шевцем звірює ся, що на добрий лад жид Мошко повинен заплатити за мундур. Коли дитина Мошка, то най же Мошко платить. Звідки громада приходить до того?

Однак небавом забуває Лесько всю ту подію і здоров вертає до щоденної служби в компанії. Навіть не знає, що учитель описав докладно его вчинок в газетах, не знає, що тиссячі людей славлять Леська Степшина; а вже то его зовсім не обходить, що на підставі его пригоди одна против-жидівська газета піднесла високо его відвагу і християнську любов ближнього, без огляду на віру, а ще вище піднесла жидівську трусливість батька врятуваної дитини, его самолюбство, виставлюваніс християнина на величезну небезпечність. Степшинови ані на думку не прийшло, що дав такий гарний матеріал до ще гарнішої статі.

Застановлює лише его, що від часу того пам'ятного рапорту капітан обходить ся з ним приязно, задля чого і пан капіраль Демський на неодну похибку оферми дивить ся крізь пальці. Фельдвебель службовий, що має маґазин під своєю рукою, про мундур і не згадує. Чутка йде, що капітан казав сму дати спокій цілій справі. Га! коли так, то ще й лучше.

Перед самими Зеленими сьвятами в суботу пополудни мис Степин спільно з другими підлогу коритаря. Мокрим піском посипує і солом'яним віхтем тре старі дошки, котрим уже ніяка сила людська не може надати такої білости, якої собі фельд-вебель бажає... Нараз надходить рахунковий під-

офіцер з полковим розказом і кличе Степшиа до себе.

Ого! певно якась біда! — думас собі Лєсько і так, як був одягнений при роботі, без б.юзи, з нещасливими руками, входить до канцелярії.

— Знаєш що, Степшиа — відзиває ся підофіцер — я хотів би бути на твоім місці.

Степшиа не розуміє нічого.

— В розказі стоїть, що сам Цісар прислав тобі срібний хрест заслуги за то, що тоді виратував ти дитину з огню.

— Сам Цісар — повтаряє здивований інфантерист несьміло — що прислав? що?

— Срібний хрест заслуги, такий медаль, що будеш носити на грудях.

— І то за се, що тоді...

— За се, за се. Щож ти собі мислиш? А вже до такого вчинку треба чортівської відваги. Отже то за ту відвагу...

Здивованє Степшиа зміняє ся в якесь почутє радості і гордості, котре на лице єго, покрите ще слідами пошареня, викликає живий румянець. Рівпочасно щось єму синіє віддих у грудях.

— Пане фебер, чи то правда?

— Правда, єну.

— І за мундур не будуть від мене нічого жадати?

— Єт! не говори дурниць! А вже за те хрест дістаєш, що мундур єнаєв в такій єносїб.

Виходить Степшиа з канцелярії, клякає поруч тих, що мнюють підлогу, бере віхоть в руку, мачає єго у воді і замість підлоги починає терти цебрик.

— Ти, Стешин, а ти що робиш? По що це-бурк мнеш? — питає ся товариш.

— Е! та бо... Має Стешин охоту витолкувати товаришеви причину свого забуття, однак мовчить... Може „пан фебер” обманив лише его для жарту... Бачить він, як капралі і фірери живо балакають про щось з підфіціром рахунковим; здає ся ему навіть, що про него говорять, та нехай они собі балакають — они нераз люблять чоловіка „натягати”... Чи то може бути, щоб сам пан Цісар при-слав ему... сам пан Цісар!...

Нараз являє ся капітан в касарні. Ніколи в суботу по полудни не буває в компанії, а нині прийшов. Підфіціри салютують, а ті що мкють підлогу, з поважанєм роблять місце для переходу пана капітана. Дивить ся капітан на них — замі-час Стешина.

— Стешин!

— Hier!

— Ходи сюда!

Стешин підходить з віхтем в руці, стає ви-простований перед капітаном.

— Дуже мене то тїшить — каже капітан — що ти, вояк з мосї компанії, одержав таке велике відзначене від Пійяєнійшого Пана. Ти дістав сріб-ний хрест заслуги. Ми на тобі не познали ся.

Стешин пускає віхоть з руки і в першій хви-ли має охоту вхонити капітана за руку і поцілу-вати єї; та коли в тій ціли підносить власну руку, бачить, що міг би на білих рукавичках капітана оставити дуже немилі слїди.

— Іди, убери ся і прийди до канцелярії — каже капітан і додає:

— Капраль від дня! Компанія до розказу!

Стешин урядований утікає що сили до цугу, мче ся і перебирає ся, мов на алярм. Входить покірно до канцелярії і стає коло дверей. Капітан виймає два срібні гульдени і подає Стешинові.

— На! маси на тютюн. А шануй ся мені!

Стешин ловить капітана за руку, капітан виривас сі і каже добродушно:

— Но-но! Можеш пині піти собі до міста і вернути аж о півночи; я тобі позволю.

Стешин стоїть ще хвилину, не знає, що має казати, і виходить з канцелярії.

При розказі мав капітан промову до компанії. Оновістив, яке відзначенє одержав Стешин і за що, яку то честь приносить і єму і компанії і ставив бувшого „оферму” за взір, гідний наслідувани.

Стешин стояв у ряді в поставі зовсім не воляцькій, бо з похиленою головою.

— Гей, Стешина, то тепер я навіть бою ся назвати тебе офермою! — кликнув Демський, коли по розказі розійшли ся вояки по своїх комнатах.

— Чому, пане капраль? Коли хочете, то називайте! — відповів Лесько весело.

— Ого! вже пропало! — махнув Демський рукою. — Ще з пів року, а ти будеш старший, ніж я. Тільки навчи ся тепер троха читати і писати.

— Я вже друковане розумію і нумери знаю — каже на те вдоволений властитель хреста.

Те все збільшало сильно амбіцію Стешина, котрий за остатну годину впріє значно сам у своїх

очах і чув ся висшим що-найменче від кількох своїх товаришів.

— Іти, чи не йти до міста? — думає тепер собі. Стешин не має звичаю ходити добровільно на проходи і, хоч уже другий рік служить, знає місто дуже мало. Але нині що иншого... Нині Стешин убірає ся і виходить. Стрічає его поручник з своєї компанії, задержує на улиці і мовою, зложеною з німецьких і всяких славянських слів, бажає ему відзначеня. Стешин розуміє, о що йде. Дякує поручникови і ще більше гордий іде в дальшу дорогу. Але куди йти?... Крутить ся троха без ціли по місті, аж нарешті приходить ему на думку, що найлучше вернути до касарні і забрати з собою приятеля, що не раз вигодив Леськови в пригоді... Вправді приятель не має дозволу, бути поза девяту годину в місті, але й до девятої часу богато. І так в ночі нема що в місті робити. Тепер Стешин має богато гроший, може „фундувати“, напють ся, наїдять ся і потім будуть лучше спати...

Другого дня Зелених съвят о осьмій годині рано, цілий полк у съвяточних мундурах стояв за містом на полі, де звичайно відбувала ся муштра. Компанії стояли одна побіч другої з музикою і хоругвою полковою на чолі. Зараз по осьмій годині приїхав дивізіонер, командант „стації” і „грубий” полковник. По зложеню рапортів, полковник стапув здалека на своїм коні і грімким голосом відізвав ся:

— Вояки!... Один ваш товариш з небезпечністю для власного життя виратував ближнього від певної смерті. Честь ему за те, а ми радуємо ся,

що маємо єго між собою. Єго вчинок будить у мені пересвідченє, що богато, а може й більша часть з вас посвятила бп ся так само для добра ближнього, а як вояки — в обороні Цісаря і вітчизни. Таким учинком інфантерист Лесько Стешин скріпив у цілім полку довірє у власні сили. За те дістає він нагороду, котра най буде для вас доказом, як ваш Цісар і Король, наш найвисший вожд воєнний, глядять на ваші вчинки і нагороджує їх, без огляду на становище і походженє; бо Єго Величєство все бажає, своїм найвисшим признанєм будити охоту до вчинків, що мають на ціли добро ближніх. Інфантерист Лесько Стешин!”

Адютант повторив імя єго.

— Шєг! — роздав ся оклик в рядах севої компанії.

На знак даний капітаном, зблизив ся Лесько, тремтячий з радости, що для него уладжено таку велику параду. Мав на собі новісенський мундур, над котрого добором і прилагодою працював з годину кравець з компанії, фельдвєбель і навіть сам Демський, знаючи, до якої паради мундур потрібний.

Дивізіонер зліз з коня, відобрав від адютанта срібний хрест заслуги і в очах цілого полку прийняв єго Стешинові на груди. Потім побажав єму відзначєня, подавши руку, мов євому рівному, казав станути поруч себе. Стешин не міг собі ніколи витолкувати, чому в так важкій хвили не прийняло єму на гадку нічо инше, тільки се, що Демський не подав бп єму руки так, як дивізіонер...

Полковник заповів дефіляду. Перший, а певно і останній раз в життя стрітила Стешина така почесьть, що цілий полк разом з командантами батальйонів і компаній і разом з паном капралем Демським дефілював перед ним. Виравді почесньо сею ділив ся в душі з дивізіонером, командантом естації і полковником, всеж таки міркував собі, що і ему належить ся значна часть сих гонорів.

Наслідки сеї дефіляди були нещасні для відносин Демського до Стешина... По повороті до дому пан капраль не відзивав ся зовсім до нікого. Мовчав також, коли з офіцирської менажи, вже по обіді в компанії, прийшов вояк, і сновняючи приказ полковника, казав Стешинowi прийти на офіцирський обід. Стешин був би радо зрік ся сеї честі, бо не знав панського способу їди. Але що не міг противити ся, то й пішов з білечуцим хрестом до менажи, зовсім жваво вступив у комнату, зовсім не складно поклонив ся, бо порадили ему входити без шапки, і заняв призначене місце коло адютанта полкового. При обіді дивив ся, як панове держать ложки, ножі, і якось собі радив. В критичних хвилях старав ся адютант ему помогти. Обід був знаменитий, звичайно панський обід, офіцирський... І вишо було...

Розмова при столі вела ся по німецьки. Хоч Стешин не розумів сеї мови, однак мав деяку підставу здогадувати ся, що про него було багато бєді, бо досить часто звертали на него увагу. А вже дійсною песнодіванкою було для него, коли, — як ему пояснив адютант — на єго честь полко-

ва музика заграла перед вікнами їдальні кілька творів. Як она гарно грала!...

Ситий і щасливий вернув Стешии до компанії і зараз удав ся до швеця з просьбою, щоби ему написав довгий, дуже довгий лист до родичів про его щастє. Швець мав дуже тяжку задачу. Початкове, стереотипне повідомленє „о добрім здоровлю і поведженю, як звичайно при вояцькім стані” пішло писареви гладко. Та коли прийшло ся ему описувати ранішню параду на честь Леська, а потім офіцерський обід, які він там їв марцішани і вина пив, а музика грала, номінало ся все і в голові его і на папері.

Письмо виїшло вправді досить довге, але мабуть не зовсім зрозуміле; хоч, коли швець відчитав его Леськови, той противно розумів все від початку до кінця і не мав нічого більше додати, тільки поздоровляв родичів і свояків і Пастку та цілував всіх „по 10.000 разів”. В пагороду за тяжкий труд одержав швець від щасливого „оферми” дві шістки.

ЗАХОДОМ ПРОСЬВИТИ У. Н. СОЮЗА

ВИХОДЯТЬ:

1. Місячні книжочки. Передплата в Злучених Державах виносить річно 75 цнт., а поза границями Зл. Держав річно \$1.00.
2. Газетка для дітей „Цвітна”. Виходить раз в місяць. Передплата в Зл. Державах виносить річно 75 цнт., а за границею \$1.00.

„ПРОСЬВИТА” У. Н. СОЮЗА МАЄ ДО ПРОДАЖИ:

1. Місячні книжочки, Річ. I. — 12 книжочок з року 1914 ..... \$1.00
2. „Цвітна”, Річ. I. — 12 чисел з року 1914 ..... 75 цнт.
3. Світові Перлини. Ч. 1. Л. Толстой. Де любов там і Бог. Оповіданє. .... 10 цнт.
” ” Ч. 2. Джіовані Чіамполі. Сільська вчителька. Оповіданє. .... 10 цнт.
4. Тарас Шевченко. Кобзар в 2-ох томах \$1.60
5. Бедвін Сендс. „The Ukraine”. Історія України в англійській мові. \$1.00
6. А. Федорчук. Memorandum on the Ukrainian Question in its National Aspect. .... 50 цнт.
7. М. Чайковський. Про алькоголізм. .... 6 цнт.

Гроші належить слати або чеком або через моні-ордер, виписані на:

„P R O S V I T A”

83 Grand St.,

Jersey City, N. J.